

Protocol calamiteiten en trauma's op school

Inleiding

Steeds vaker worden scholen geconfronteerd met calamiteiten, of schokkende gebeurtenissen, waarbij leerling(en) en / of leerkracht(en) betrokken zijn. Voorbeelden van dergelijke gebeurtenissen zijn:

- Plotselinge dood van een leerling of leerkracht;
- Ernstig (verkeers)ongeval bij school;
- Grote brand in school tijdens de les;
- Geweld of bedreiging tegen leerling(en) of leerkracht(en);
- Ernstig openlijk racisme jegens leerling of leerkracht;
- Suïcidepoging van een leerling, leerkracht, of nabij familielid;
- Ontucht-affaire, waarbij meerdere leerlingen van school slachtoffer zijn.

Gelukkig komen dergelijke gebeurtenissen betrekkelijk weinig voor in onze samenleving. Echter, voor scholen die hier wel mee te maken krijgen, komt de situatie doorgaans zeer onverwacht. Meestal wordt het normale functioneren van de school dusdanig op de proef gesteld dat er spoedeisende hulp nodig is. Alhoewel veel scholen over draaiboeken beschikken, zijn scholen toch vaak niet goed voorbereid op dit soort situaties. In een kort tijdsbestek moeten veel beslissingen worden genomen. Bovendien komt er zo veel op een school af, dat deze vaak door de bomen het bos niet meer ziet. Op zo'n moment is het prettig om terug te kunnen vallen op een beschikbaar protocol, waarin kort en duidelijk kan worden gelezen welke stappen er noodzakelijk zijn.

In dit protocol is gekozen voor een beknopte checklist, omdat in geval van calamiteit behoefte bestaat aan een korte en duidelijke uitleg. De checklist vat de belangrijkste aandachtspunten bij de opvang van een calamiteit samen. Het dient de functie van een vlug na te slaan overzicht, van de te nemen stappen. Het protocol kan op deze wijze dan ook algemeen worden ingezet, bij verschillende soorten schokkende gebeurtenissen. Bijvoorbeeld niet alleen bij de plotselinge dood van een leerling, maar ook bij een grote brand in de school, of een geweldsituatie. Bij de opvang van de slachtoffers blijft een aantal belangrijke aandachtspunten immers hetzelfde, onafhankelijk van het type schokkende gebeurtenis.

Functies van het protocol

Een calamiteit wordt immer gekenmerkt door het onverwachte, overweldigende en veelomvattende karakter ervan. Hierdoor dreigen op school vaak gevoelens van verslagenheid en machteloosheid te overheersen. Voor scholen is het dan doorgaans uiterst moeilijk om direct te weten hoe de leerlingen zo goed mogelijk kunnen worden opgevangen. Dit protocol wil scholen, middels de beknopte, overzichtelijke checklist, houvast bieden in deze situaties.

Daarnaast kan de checklist dienen als basis voor een draaiboek. Het maken van een draaiboek kan op verschillende manieren worden opgezet. De taakverdeling per persoon kan als uitgangspunt worden genomen ('De schoolleider is verantwoordelijk voor..', 'Het crisisteam bestaat uit.. en heeft als taak..', et cetera). Ook kan een draaiboek de procedures als uitgangspunt nemen. Het draaiboek biedt achtergrondinformatie en verantwoordt de te nemen stappen, welke in de checklist worden beschreven. Iedere school zou haar eigen draaiboek kunnen maken, aangepast aan de eigen schoolsituatie. Tevens zou deze een en ander kunnen specificeren naar de aard van de calamiteit (bijvoorbeeld afzonderlijke draaiboeken voor 'ziekte en overlijden' en 'geweld'). Belangrijk hierbij te beseffen blijft steeds, dat de werkelijkheid weerbarstig is. Hoewel gestreefd kan worden naar volledigheid, zal het in de praktijk noodzakelijk blijven een draaiboek voortdurend aan te passen en te verbeteren.

Tot slot biedt het protocol relevante verwijzingen naar instanties, literatuur en websites, welke scholen zouden kunnen raadplegen bij calamiteiten en trauma's. De twee instanties die het meest relevant zijn op het moment van de calamiteit zelf, worden apart vermeld. Dit betreft het calamiteitenteam van de KPC groep en de GZ instellingen van de verschillende regio's:

Calamiteitenteam van de KPC groep

Dit team is samengesteld uit adviseurs en oud adviseurs van de KPC groep, aangevuld met deskundigen uit het hele land. Zes medewerkers zorgen voor de telefonische bereikbaarheid van het team. In het eerste onderhoud met de telefoniste wordt zorgvuldig bekeken of de school gebaat is bij goede informatie, of dat een medewerker van het team direct naar de school toe moet. De telefoniste neemt daartoe contact op met één van de adviseurs van het calamiteitenteam, die op zijn beurt weer contact opneemt met de school.

OBD Noordwest inschakelen

In geval van calamiteiten en trauma's is het mogelijk OBD Noordwest in te schakelen. We kunnen u direct helpen met het nadenken over te zetten stappen en te ondernemen acties. Desgewenst laten we ons adviseren door de KPC-groep. U kunt onze inzet zien als eerste hulp. Voor trauma's en calamiteiten van grootschalige omvang kunnen we

–, in overleg met u-, optreden als intermediair naar de KPC-groep.

Adviseurs:

Sonja Borgsteede (sborgsteede@obdnoordwest.nl)

Inge Schelvis (ischelvis@obdnoordwest.nl)

Riet Hubbers (rhubbers@obdnoordwest.nl)

GZ instellingen

Bij omvangrijke en intensieve rampen wordt via het alarmnummer (politie, ambulance, of brandweer) een GHOR (Geneeskundig Hulpverlener Opvang Rampen) van een GZ instelling ingeschakeld. Deze persoon bepaalt de situatie en inventariseert de behoeften en benodigde acties. Indien nodig mobiliseert de GHOR het psychosociaal opvangteam ('rampenteam') van de Riagg.

Voor trauma's of rouw kan contact op worden genomen met de afdeling Jeugd van de Riagg. Zij beschikken over een speciaal crisisteam.

Verder een belangrijke ontwikkeling

Crisisinterventie bij traumatische gebeurtenissen op school.

Dit is een internationale training voor schoolpsychologen. Aanmeldingen lopen via het NIP- bureau. De Nederlandse deelnemers zijn momenteel bezig met ideeën voor de verspreiding van de inhoud van de training: artikel, inventarisatie op scholen en voorstel voor een studiedag van de sectie basis/speciaal onderwijs. Contactpersoon is Willy van Halem, bereikbaar via ABC Amsterdam, tel. 020-7990010.

De referentielijst biedt tenslotte adressen, telefoonnummers en websites van instellingen die van dienst zouden kunnen zijn bij de verwerking en de nazorg van een calamiteit. De lijst wordt afgesloten met relevante boeken, literatuur en thema- / lesmateriaal voor het basisonderwijs.

Checklist bij calamiteiten

1. Melding komt binnen op school

- Het bericht wordt doorgegeven aan de directie
- De directie verifieert de melding
- De directie zorgt voor de eerste opvang op school: eerste hulp, veiligheid, inschakelen hulpdiensten, kwetsbare personen binnen de school
- Crisisteam samenstellen: vaststellen taken en verantwoordelijkheden. Informeren van leerkrachten, leerlingen en ouders

2. Informeren van personeel

- Leerkrachten en ouderraad informeren over de wijze waarop de leerlingen worden geïnformeerd
- Voorbereiden bijeenkomst: wie, wat, wanneer
- Inlichten afwezige personeelsleden
- Wat kunnen docenten verwachten om de reactie van leerlingen op een goede wijze op te vangen
- Ruimte geven tot het stellen van vragen
- Informatie over opvangmogelijkheden van leerlingen

3. Informeren van leerlingen en ouders

- Informeren leerlingen: hoe, wie, wat, wanneer (klas, gezins-familieleden, vriendjes, ex-klasgenootjes)
- Informeren ouders: hoe, wie, wat, wanneer (ouderraad)
- Leerlingen die extra aandacht verdienen (die bijvoorbeeld al eerder een verlies hebben meegemaakt)
- Anderen die bijvoorbeeld v. contact kunnen opnemen met de familie zoals externe hulpverlening, leerplichtambtenaar, GGD
- Duidelijke informatie: mondeling en schriftelijk
- Opvang leerlingen en direct-betrokkenen na de informatieverstrekking
- Brief aan de ouders en/of mondeling inlichten

4. Opvang en verwerking:

- Rol van de leerkrachten
- Ruimte voor opvang: waar, wie, wanneer
- Werkvormen voor de leerlingen: brieven, tekeningen, verhalen
- Afscheidsdienst, rituelen
- De draad weer oppakken: hoe, moment markeren
- Lessen, werkvormen, ruimte om het gebeurde te verwerken

5. Bezoek getroffen ouders:

- Wie: schoolleiding, leerkracht, leerlingen

6. Nazorg:

- Extra zorg risicoleerlingen en –leerkrachten
- Ouderavond
- Nagesprek met betrokken ouders
- Debriefing / evaluatie na enkele weken / maanden met medewerkers: hoe is het iedereen vergaan

Verwijzingen

Belangrijke adressen:

- Calamiteitenteam KPC groep., tel. 073-6247233, maandag t/m vrijdag van 9.00-17.00 uur.
Algemeen tel.nr. nr. KPC groep: tel. 073-6247335. www.kpcgroep.n
- **GZ instellingen:**
- GGZ-centrum Westfriesland, Maelsonstraat 1, 1624 MP Hoorn, tel. 0229-208820, fax: 0229-208801. info@ggzwf.nl
Alkmaar
Beverwijk
Den Helder
Overzicht GGZ-instellingen in de regio Noordwest.
- GGZ Noord-Holland Noord, Kennemerstraatweg 464, 1851 NG Heiloo, tel. 072-5312312
- GGZ centrum Westfriesland, Maelsonstraat 1, 1624 NP Hoorn, tel. 0229-208980
- GGZ Kop van Noord-Holland, Huisduinerweg 5, 1782 GZ Den Helder, tel. 0223-685000
- GGZ Dijk en Duin, Postbus 305, 1900 AH Castricum, tel. 0251-665101
- GGZ Beverwijk, Postbus 500, 1940 AM Beverwijk (Zeestraat 43), tel. 0251-276400
- GGZ Hoorn, Geldelozeweg 85, 1625 NX Hoorn, tel. 0229-270441
- GGZ IJmuiden, Zeeweg 168, 1971 HG IJmuiden, tel. 0251-276400

Andere adressen

- De Regenboogboom. Een vrijwilligersproject voor alle kinderen die te maken hebben met een (levensbedreigende) ziekte, trauma, of handicap., tel. 070-3856535, info@regenboogboom.nl, www.regenboogboom.nl
- Landelijke Stichting Rouwbegeleiding (LSR). Geeft algemene informatie over vragen rond rouwverwerking en verlies. Via het LSR kunnen adresgegevens opgevraagd worden van tal van organisaties op het gebied van rouwen en verliesverwerking. Bekkerstraat 120, Postbus 13189, 3507 LD Utrecht, tel. 030-2761500, www.verliesverwerken.nl
- Landelijk Steunpunt Rouwverwerking. Tel: 030-2343868. www.verliesverwerken.nl
- Landelijke Stichting Rouwbegeleiding. www.verliesverwerking.nl Informatie over rouw- en verliesverwerking met o.a. aandacht voor rouw bij kinderen en jongeren.
- Vereniging Ouders, Kinderen en Kanker. Schouwstede 2d, 3431 JB Nieuwegein, tel. 0343-551969030-2422944. Publicaties, ook voor kinderen, ook voor onderwijs. Hebben ook een werkgroep voor broertjes en zusjes, www.vokk.nl
- Steunpunt Rouw en verliesbegeleiding. Soest. Begeleiding en ondersteuning van nabestaanden in de leeftijd van 15 tot 65 jaar, tel. 035-6022122, www.rouw-en-verlies.nl
- Begeleiding van kinderen en jongeren van 5 tot 25 jaar, tel: 020-4713308
- In de Wolken. Praktische informatie over rouwverwerking van kinderen en jongeren in de vorm van lezingen, publicaties, literatuurlijst, verdrietkoffers.
Sportlaan 9c, 5591 HT Heeze., tel. 040-22666260450, www.in-de-wolken.nl
- Vereniging ouders van een overleden kind. Postbus 418 1400 AK Bussum.
Werkgroep broers en zussen. VOOK, Postbus 418, 1400 AK Bussum, tel. 0900-2022723, www.vook.nl

- Pedagogisch begeleidingscentrum, tel. 024-3220492/3227394. Begeleiding van kinderen en jongeren.
- KPC Groep, tel. 073-6247335
- Stichting Achter de Regenboog. Doelgroep zijn kinderen van 0 tot 18 jaar. Othellodreef 95, 3561 GT Utrecht, tel. 030-23008334141, www.achterderegenboog.nl
- Vereniging ouders van een overleden kind. www.vokk.nl Landelijke zelfhulpgroep met werkgroep broers en zussen. Brochure over kinderen in rouw en rouw op school.
- Stichting kind en rouw, www.kindenrouw.nl
Handvatten voor ouders over hoe om te gaan met de emoties van hun kind(eren).
- www.crisisnet.nl
Een site voor rampen en calamiteiten. Het voorziet slachtoffers, nabestaanden, hulpverleners, de media en andere betrokkenen continue van relevante informatie. Initiatief van o.a. het Instituut voor Psychotrauma.

Telefoon

'Achter de Regenboog' start is in mei 2004 gestart met een kindertelefoon voor kinderen die met rouwverwerking te maken hebben. Tel. 0900-2334141 (donderdag van 17.00-20.00 uur).

Boeken voor kinderen

- Essen, I van. Ik krijg tranen in mijn ogen als ik aan je denk / I. van essen.
Waarin kinderen die een ouder hebben verloren zelf aan het woord komen, verhalen van 30 kinderen tussen de 6 en 12 jaar.
- Bruna, D. Lieve Oma Pluis / Dick Bruna (prentenboek voor jonge kinderen)
- Dreesen, J. Mammie! Mammie! / J. Dreesen
- Seynave, K. Een wolk als afscheid / K. Seynave
- Vries, A. de. Weg uit het verleden / A. de Vries.
- Breebaart, P. Als je dood bent, word je dan nooit meer beter / I. Breebaart (m.n.prentenboek voor jonge kinderen)
- Bruna, D. Oma Nijn / Dick Bruna (m.n.prentenboek voor jonge kinderen)
- Varley, S. Derk Das blijft altijd bij ons / S. Varley (m.n. jong kindprentenboek)
- Velthuis, M. Kikker en het vogeltje / Max velthuis (m.n. jong kindprentenboek)
- Viorst, J. Dat is heel wat voor een kat, vind je niet? / J. Viorst (m.n. jong kindprentenboek)
- Abrahamsen, A.F. Niet mijn schuld / A.F. Abrahamsen (m.n. ouder kind)
- Bohlmeier, A. Ik moet je iets heel jammers vertellen / A.Bohlmeier (m.n. ouder kind)
- Hollander, V.den, De oma van Niels / Vivian den Hollander (m.n. ouder kind)
- Lee, V. Vlinder van Marianne / V. Lee (m.n. ouder kind)
- Pelgrom, E. Kleine Sofie en de Langewapper / Els Pelgrom (m.n. ouder kind)
- Veerle heeft vleugels / Janet Lee Carey
- Achtste groepers huilen niet! / Jacques Vriens
- Virenzo en ik / Miriam de Geus
- De gebroeders Leeuwenhart / Astrid Lindgren

Boeken voor volwassenen

- Burtin, L, Afscheid van een kind / L. Burtin
- Kat, L.de, Sterrenkind / L. de kat
- Olm, R. van, Coby mijn zusje / R. van Olm
- Wolters, W.H.G., Partnerdoding. Dubbelverlies voor kinderen / W. Wolters

Literatuur

- Schoots-Wilke, H. , Spee, I. en Fiddelaers-Jaspers, R. Als een ramp een school treft: omgaan met calamiteiten in het onderwijs / H. Schoots-wilke e.a. . KPC Groep, 2000.
- Helpen bij rouw / . A. van Dantzig, Rouw en Troost. Utrecht: de Tijdstroom/LSR, 1997.
- Wie ben ik zonder jou? Jong zijn en verder leven na een verlies / . R. Fiddelaers-Jaspers. Heeze: In de wolken, 2001.
- Fiddelaers-Jaspers, R. Doodnormaal?: verdriet en rouw bij leerlingen / R. Fiddelaers-Jaspers, Houten : Educatieve Partners,. 1996.
- Fiddelaers-Jaspers, R. Afscheid voor altijd: omgaan met verdriet en rouw in het primair onderwijs / R. Fiddelaers-Jaspers., Houten : Educatieve Partners, 1996
- Fiddelaers-Jaspers. R en Spee I., Weer-zin in leven: de school en zelfdoding / R. Fiddelaers-Jaspers. & I. spee
- Mulder, A.M., Tankeren, N. van Zeist. Dood op of rond school. De afhandeling van een calamiteit / A.M. Mulder, N. Tankeren, van Zeist.. GGD Zuid-oost Utrecht, 1992. (Te leen bij GGD of Riagg)
- Zorgen na de dood (ouderbrochure) Amsterdam, Buro GVO. (Te leen bij GGD of Riagg)
- Plotselinge dood. Werkmap en protocol. Samengesteld door Riagg Westhage, Riagg Zuidhage, GGD Dden Haag. Den Haag, 1992. (Te leen bij GGD of Riagg).

Verdrietkoffers van Stichting in de Wolken

Bij OBD Noordwest zijn voor de onderbouw en de bovenbouw verdrietkoffers aanwezig die gratis geleend kunnen worden. Bel 0229 259380 en vraag naar het Onderwijs Informatie Centrum.

De inhoud van de koffers voor de onderbouw:

Boeken voor de volwassenen:

- Afscheid voor altijd / - R. Fiddelaers-Jaspers
- Jong verlies / -R. Fiddelaers-Jaspers
- Als vlinders spreken konden / - Y van Emmerik
- Waar ben je nu, zie je me nog? / - R. Fiddelaers-Jaspers
- Kinderen en ingrijpende situaties, over dood, rouwen en troosten / Harm Tilstra

Boeken voor het kind:

- Kikker en het vogeltje / - M. Velthuijs
- Derk Das blijft altijd bij ons / - S. Varley
- Lieve oma Pluis / - Dick Bruna
- Ik krijg tranen in mijn ogen als ik aan je denk; als vader of moeder is doodgegaan /- I. van Essen
- Het boek van de dood / -P.Stafelt
- Een opa om nooit te vergeten / - Bette Westera
- Dood is niet gewoon /- Martine Delfos

Brochures:

- De meest gestelde vragen over kinderen en dood / -R. Fiddelaers-Jaspers
- Als iemand dood gaat /- R. Fiddelaers-Jaspers
- Ik zal je nooit vergeten- / R. Fiddelaers-Jaspers
- Mama, Langoor wordt niet meer wakker
- Als een kind niet beter kan worden, omgaan met sterven en dood
- Praten met mijn kind, hoe doe ik dat?
- Het verhaal van....over...

Andere materialen:

- Videoband Sterrekind
- Kindercondoleancekaarten
- Troostkaarten van Dick Bruna
- Troostkaart Babette : 'Sterkte
- Kinderverdrietbrieven
- Literatuuroverzicht over dood en rouw kinderen in de onderbouw, samengesteld op thema.
- Muzieksuggesties voor jongeren
- Tips voor het omgaan met rouwende kinderen

- **Drie voorbeelden van werkvormen::**

- Praatkaartjes
- Mandala
- Handpop Kikker

De inhoud van de koffers voor de bovenbouw:

Boeken voor volwassenen:

- Afscheid voor altijd / R. Fiddelaers-Jaspers
- Als vlinders spreken konden : voor kinderen die rouwen / Yvonne van Emmerik
- Jong verlies : handreiking voor het omgaan met rouwende kinderen / R. Fiddelaers-Jaspers
- Waar ben je nu, zie je me nog? / R. Fiddelaers-Jaspers
- Veelkleurig verdriet / R. Fiddelaers-Jaspers
- Kinderen en ingrijpende situaties, over dood, rouwen en troosten ? Harm Tilstra

Boeken voor het kind:

- Ik krijg tranen in mijn ogen als ik aan je denk; als vader of moeder is doodgegaan / Ineke van Essen
- Vlinder voor Marianne / Virginia Lee
- Dood zijn, hoe lang duurt dat? / Werner Storms
- Het boek van de dood / Pernilla Stalfelt
- Uitzicht
- Salto Natale
- Achtste groepers huilen niet / Jacques Vriens

Brochures:

- De meest gestelde vragen over kinderen en de dood
- Als iemand dood gaat
- Ik zal je nooit vergeten
- Is mama nu een engel?
- Als een kind niet beter kan worden, omgaan met sterven en dood
- Praten met mijn kind, hoe doe ik dat?
- Het verhaal van...over...

Andere materialen:

- 3 Kinder condoleancekaarten
- 2 Kindertroostkaarten
- 2 Verdrietbrieven
- Literatuuroverzicht
- Muzieksuggesties voor kinderen, bijvoorbeeld om bij een afscheidsdienst op school of in de klas te gebruiken
- Tips voor het omgaan met rouwende kinderen
- Drie voorbeelden van werkvormen:
 - Praatkaartjes
 - Mandala
 - Handpop schildpad